

«Сейфуллин оқулары – 16: Жаңа формациядағы жастар ғылыми – Қазақстанның болашағы» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары = Материалы Международной научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 16: Молодежная наука новой формации – будущее Казахстана». - 2020. - Т.І, Ч.3 - С.40-43

СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЙМАҚТЫҚ ЖАҒДАЙЛАРЫНДА ЖЫЛ БОЙЫ БОЛАТЫН ДЕМАЛЫС АЙМАҚТАРЫН ЖОБАЛАУ ПРИНЦИПТЕРІ

Ахетова Т.С.

Мемлекеттік қызметтердің қолданыстағы қалалық құрылымымен бірлесіп, мемлекеттік қызметтерді жақсарту үшін Солтүстік Қазақстан облысының аймақтық жағдайында жыл бойына демалыс аймағын құру.

Жоғары өнімді еңбектің маңызды шарты - денсаулықты нығайтуға, оның физикалық, моральдық және рухани жетілуіне ықпал ететін тұрғындардың демалысын ұтымды ұйымдастыру. Соңғы жылдары елімізде Қазақстан Республикасы азаматтарының әл-ауқатының деңгейіне әсер еткен көптеген қаржылық-экономикалық дағдарыстар болды. Халықтың қаржылық жағдайы орындардың және демалыс орындарының тұрғындарының таңдауына тікелей әсер етеді. Көңіл көтеру мақсатындағы қымбат сапарлардан бас тарту бар. Халықтың демалуға деген қажеттілігі экономиканың кез келген кезеңінде өзекті, өйткені бұл ұлттың жетілуінің кілті.[1] Осыған сәйкес аймақтық маңызы бар рекреациялық аумақтарды ұйымдастырудың және қалыптастырудың өзекті мәселесі: рекреациялық аумақтардың ұлғаюына; олардың жоспарлау құрылымын оңтайландыру; шағын (үнемді) рекреациялық объектілерді коммерциялық пайдалану нысандарын дамыту; рекреациялық аймақтардың экологиялық жағдайын жақсарту.

Қалалардың аумақтық өсуіне, олардың индустриализациясы мен урбанизациясына байланысты бірқатар маңызды экологиялық проблемалар айқындалды: қоршаған ортаның экологиялық жағдайын сақтау және жақсарту, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану, топтық елді мекендер жүйесінде ұзақ және қысқа мерзімді демалу үшін рекреациялық аумақтарды дұрыс ұйымдастыру арқылы ұлтты жақсарту. Елді мекендер тобының рекреациялық аумақтар жүйесінде демалу - бұл жай ғана бос уақыт емес, сонымен қатар қызмет түрін, сондай-ақ таныс ортаны өзгерту кезінде қамтамасыз етілетін тиімді демалыс.[2]

Адамдар мен қоғамның демалуы мен көңіл көтеруіне қолайлы жағдай жасау мәдени мекемелерді жобалау мен салудың сәулеттік тәжірибесі үшін дәстүрлі болып табылады. ХХІ ғасырдың басында қоршаған ортаны ізгілендіруге және эстетизациялауға, оның рухани және эмоционалды және эмоционалды байлығына одан әрі ұмтылу байқалады, жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайда жыл бойы демалу аймақтарын кеңейту және түбегейлі қайта қарау қажеттілігі пайда болады. Біздің елімізде бос уақытты

өткізу нысандарының түрлендіру тенденциясы соңғы жылдары халықтың өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне және оларды кеңейту және қайта құру арқылы демалыс (ойын-сауық және білім беру) қызметтерінің спектрін ұлғайтуға қойылатын талаптарға байланысты айқын болды. Қазіргі уақытта Қазақстанда демалыс нысандарының жаңа түрі - сауықтыру және демалыс кешендерінің (РДК) қалыптасуы байқалады.[3] Бұл көп функционалды кешендердің жаңа прогрессивті түрі көптеген қалалық мәселелерді шешудегі өзіндік «панацея» болып табылады. Туризмнің барлық түрінің дамуы жыл бойына демалыс аймақтарының пайда болуына ықпал етеді. Көңіл көтеретін табиғаттың ірі заманауи рекреациялық кешендерінің құрылысы кез-келген заманауи қаланың қоршаған ортасын қалыптастырудың ажырамас бөлігі болып табылады, мұнда мәдени демалуға, дамуға, білім алуға, салауатты өмір салтына, адамның қоршаған табиғатпен жақындасуына көп көңіл бөлінеді. Шет елдерде демалу аймақтарын жобалау және салу тәжірибесімен танысу және біздің елімізде осы бағыттағы алғашқы қадамдар Қазақстанның барлық қалаларында ұқсас демалыс орталықтарының желісін кеңейту мәселесін шешуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта Қазақстанда демалыс пен туризмнің танымалдығы артуда. Солтүстік Қазақстанның табиғи және рекреациялық әлеуеті жоғары, бірақ сонымен бірге қалалық жерлерде табиғи және рекреациялық демалыс аймақтарын дамыту тұрғысынан жан-жақты қарастыруды қажет ететін аудандар бар.

Кез-келген адамға ашық ауада демалу қажет: мейлі ол жұп, балалары бар отбасы немесе үйінен алыс емес серуенге шыққан әже болса да. Әр адамға демалуға уақыт қажет. Қазіргі демалу формалары өте алуан түрлі, кейде таңқаларлық. Әр түрлі білім саласының мамандары бірауыздан ашық ауада демалу тұрақты психикалық стресс пен әрекетсіздік жағдайында ең маңызды және тиімді болып табылады.[4]

Рекреациялық сала, соның ішінде санаторлық-курорттық емдеу, демалу және туризм, инфрақұрылымның жетекші буыны болып табылады, өйткені ол ең маңызды міндеттерді шешуге тікелей қатысады - адамдардың физикалық және рухани күштерін қалпына келтіру және дамыту, денсаулығын нығайту және нақты рекреациялық қажеттіліктерді қанағаттандыру. Соңғы жылдары курорттық аймақтар мен демалыс аймақтарын жобалаудағы ғылыми зерттеулер әсіресе қарқынды жүрді.

Қазақстан Республикасында тұтастай алғанда және оның әр түрлі аймақтарындағы демалыс аймақтарының динамикасы, масштабы, даму бағыттары нақты алғышарттардың болуымен, көптеген түрлі факторлардың әсерімен анықталады. Рекреациялық аудандардың дамуына әсер ететін жағдайлар мен факторлардың жиынтығын жан-жақты талдау жалпы және рекреацияның жекелеген түрлері ретінде сауықтыру секторының өсу қарқыны мен пропорцияларын уақытында түзетуге және уақытылы түзетуге, олардың қалыптасу сатысында рекреациялық дамудың перспективалық бағыттарын анықтауға және әр түрлі аймақтардың рекреациялық мамандануын анықтауға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасындағы

демалыс аймақтарының дамуын ретроспективті талдау олардың қалыптасу кезеңдерін анықтауға мүмкіндік берді:

1 кезең - тұрғын, коммерциялық және тіпті өндірістік ғимараттар арасында санаторийлерді кездейсоқ орналастыру. Әрбір мекеме - бұл қызмет көрсететін барлық құрылғылар бар жабық экономика.

2 кезең - өзінің функционалдық негізінде демалыс аймақтарын дамытудың аумақтық бірлестігіне ұмтылу. Үш функционалды аймақты біртіндеп бөлу бар - курорттық, тұрғын үй, коммуналдық және экономикалық.

3-кезең - санаторлық-курорттық режимнің жағдайларына сәйкес санаторийлерді оқшаулау және санаторий-курорт, демалыс базалары, туристік нысандар және жалпы курорттық пайдалану аясында төрт ішкі аймақ құру.

4-кезең - бұл барлық курорттық қызметтерді орталықтандыру және санаторий-курорт құру.

5 кезең - курорттық аймақты курорттың тұрғын және коммуналдық аудандарынан бөлу жаңа курорттарды жобалау кезінде ғана мүмкін болады;

Саябақтың орналасуы оның жыл бойы қолданылуын ескеруі керек. Осы мақсатта қыста пайдаланылатын нысандар саябақтың негізгі орталық даңғылдарына жақындауы керек, кейбір ашық аудандардың функциялары суық мезгілде жабық бөлмелерге беріледі, жалға беру жабдықтарының жұмыс бағыты және жүру маршруттары өзгереді.[5]

Саябақтың аумағы демалыс кешенінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Рельефтің көлбеуін қолдану композициялық құрылымдағы негізгі және екінші реттік доминанттарды құруға мүмкіндік береді (1-сурет). Саябақта серуендеуді барынша қызықты әрі қызықты ету үшін біз стандарттардан алшақтап, саябақты үш өлшемді етіп жобалауымыз керек болды. Оның ешқандай бұрышы, баспалдақтары жоқ, мүмкіндігі шектеулі қозғалмалы топтар үшін өте ыңғайлы, иілу, жартылай шеңберлер мен доғалардан тұратын әр жол жаңа перспективаларды жасайды. Бұл ландшафт сәулеті мен геопластиканың ежелгі әдістерінің бірі - перспективаларды модуляциялау.

Саябақтар аумағында осындай «табиғи» экологиялық компоненттердің «жасанды» -дан басым болуын қамтамасыз ететін тепе-теңдікті ұсына аламыз, яғни саябақты қалалық дамудан бөлек іргетастың сақталуы қамтамасыз етеді.

Қорытынды. Қаланың жағалау аймақтарының құрылымында жыл бойындағы демалыс аймақтарының дизайны туризм, ашық саяхат және ойын-сауық саласындағы қызмет көрсету жүйесінің дамуына әсер етуі мүмкін.

Рекреациялық кешендер табиғи және сәулеттік ландшафттардың ерекшеліктерін қоса, қала құрылысының барлық аспектілерінің өзара әрекетін ескере отырып құрылуы керек. Өзен мен көлдердің орамалары, тегіс беткейлері бар биіктіктер және тығыз өсімдіктер - бұл демалу түрі мен демалыс кешенін жоспарлауды анықтайтын тұрақты табиғи негіз. Мұндай

демалыс қалалық жерлерде де жүзеге асырылады. Демалыс аймағының қызметі жыл бойына қалада тұратын адамдарға күнделікті, қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді демалысты қамтамасыз ету болып табылады.

Қалалық демалыс аймағын жобалау кезінде тұрғын үйлер, көлік және жаяу жүргіншілердің қол жетімділігі бойынша біркелкі бөлу ескерілуі керек. Сзықтық парк пен демалыс орталығы саябағын байланыстыратын серуендеу жолдарына ерекше назар аудару керек. Кешеннің жобасы жергілікті табиғатты сауықтыру аймағын ұйымдастырудың аймақтық қағидатына сәйкес жасалынған бақ пен абаттандырылған саябақты, көрме алаңын, керемет және сәндік қанықтыруды қамтуы керек.

Әдебиеттер тізімі

1. Альмухамедова О.А., Чубко Ю.В. Рекреационный комплекс: типы, задачи и условия формирования // Материалы VI Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум»
2. Лукьянова Л.Г., Цыбух В.И. Рекреационные комплексы: Учеб.пособие / Под общ. Ред. В.К. Федорченко, 2004.-346 с.
3. Морозова Н.В. Принципы и приемы архитектурного формирования прибрежных рекреационных комплексов в горных ландшафтах//Автореф. дис. канд. техн. наук. – Барнаул, 2012.
4. Самойлов К.И., Омаров К.Р. Мировой опыт развития курортных зон // Наука и образование сегодня.- 2017.- №5 (16). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovoy-opyt-razvitiya-kurortnyh-zon> (дата обращения: 13.03.2020).
5. Искусство архитектурно-ландшафтного дизайна/Под общ. ред. Г.А. Потаева. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 217 с.
6. Architectural Research Quarterly, 9 (2). pp. 157-166, Tatjana Schneider and Jeremy Till, June 2005, 'Flexible housing: opportunities and limits'